

Новосьолова В. І., кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу навчання
української мови та літератури

*Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна*

ПІДРУЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЮВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ЛІЦЕЮ

Пізнавальний інтерес, який характеризується об'єктивними умовами його появи й формування, є внутрішнім процесом особистості, який охоплює найбільш визначальні її сторони (волю, інтелект, почуття). Він виражає прагнення здобувачів освіти до знань і самостійної творчої роботи, тому вважається педагогами одним із найбільш значущих і надійних факторів, які інтенсифікують пізнавальну діяльність школярів.

Формування пізнавального інтересу – це процес емоційно усвідомленої, вибірково спрямованої діяльності учнів, що супроводжується внутрішнім задоволенням від результатів цієї діяльності. О. М. Леонтьєв досліджує пізнавальний інтерес переважно в сфері діяльності. Цей інтерес має пошуковий характер, підвищує можливості розумового розвитку учня (Паламарчук В.), сприяє усвідомленій самостійності (Савченко О.), викликає продуктивну роботу (Лозова В.), є умовою розвитку творчої особистості (Алексеева М.), найвагоміша властивість людини пізнавати навколишній світ, його різноманіття, відбивати в свідомості його сутнісні сторони (Щукіна Г.).

Пізнавальний інтерес позитивно впливає не тільки на процес і результат діяльності, але й на перебіг психічних процесів – мислення, пам'яті, уваги, які під впливом пізнавального інтересу набувають особливої активності й спрямованості. Характерними особливостями інтересу є його усвідомленість, емоційність, особлива вольова спрямованість до пізнання.

До групи засобів стимулювання навчального інтересу за допомогою змісту навчального матеріалу Г. Щукіна відносить такі стимули: новизна змісту навчального матеріалу; ознайомлення учнів з сучасними науковими досягненнями; збагачення програмного матеріалу додатковою інформацією; оптимальне поєднання творчих та репродуктивних завдань.

Вагомим резервом стимулювання пізнавального інтересу учнів є система роботи, закладена в компетентісно спрямованому підручнику української мови, який покликаний задовольнити потреби здобувача освіти, створити умови для того, щоб кожен міг розвиватися відповідно до своїх нахилів, уподобань і можливостей, сформувані здатність самостійно критично мислити.

Оскільки суспільні й державні запити до якості мовної освіти детермінують і нові вимоги до підручника, оновлення й удосконалення змісту навчання передбачає якісні зміни в теорії й практиці підручникотворення.

У процесі створення компетентнісно спрямованих підручників української мови для 10 і 11 класів (автори Н. Голуб, В. Новосьолова, О. Горошкіна) враховано, що показниками рівня сформованості компетентного мовця виступатимуть чотири фактори: *мотиваційний* (зміни в мотивах, потребах, інтересах, установках); *когнітивний* (зміни в якості знань); *поведінковий* (зміни в поведінці, стосунках); *оцінно-рефлексивний* (зміни в оцінці, самоаналізі, аргументації).

У підручниках замість звичного теоретичного опису відомих у мовознавстві фактів чи правил містяться окремі блоки інформації (важливі для засвоєння питання теорії мови, що є базовими для формування навичок нормативного мовлення, мовленнєвої культури), які практично спонукають учнів думати, порівнювати, класифікувати, доповнювати, шукати, аналізувати, коментувати, застосовувати тощо. Наприклад, такі завдання й запитання: Де людині необхідні вміння правильно ставити розділові знаки? Як правильно звернутися: «Шановний пане Іване Кононенко» чи «Шановний пане Іван Кононенко»? Чому одні прикладки (*Кошлатий вітер-голодраниць в полях розхристує туман (Л. Костенко)*) пишемо через дефіс, а інші (*І красуня лебедиця помахала лівою рукою, бо права ще поранена була (Л. Павленко)*) – окремо від означуваного слова? Чи відчуваєте ви труднощі, пов'язані з пунктуацією у складному реченні? У разі потреби повторіть правила за цим покликанням <http://litopys.org.ua/pravopys/rozdil5.htm#par118A>.

Освітній результат визначається способами й досвідом діяльності, ціннісних орієнтацій учня. У змісті підручників це реалізується з допомогою текстів і методично доцільної системи завдань і вправ, які контролюють сформованість певної компетентності, реалізації змісту наскрізних ліній «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність». Вони корелюються з окремими ключовими компетентностями і сприяють формуванню ціннісних і світоглядних орієнтацій учня, що визначають його поведінку в життєвих ситуаціях.

Важливим структурним компонентом підручників є текст, який є основним джерелом пізнання й емоційного впливу. Аудіювання, читання тексту мовчки та вголос, різні види переказів, творчі роботи передбачено в кожному параграфі. Занурившись в уявне соціальне середовище або змодельовавши власну ситуацію, учні матимуть змогу відчути значущість здобутих знань і вмінь не лише в межах школи, а й виявити ту чи іншу компетентність в конкретній ситуації поза її межами, наприклад, у вправі 462 [2, с. 136]:

I. Прочитайте текст.

Проект «Спадок» – це цикл коротких атмосферних роликів, присвячених українській культурі, традиціям, народним звичаям від їх витоків до сучасності. У першій частині циклу «Національне святкове вбрання» покажемо, який вигляд мала українка у XIX – XX ст. залежно від віку, соціального статусу й регіону проживання. З цією метою ми відтворимо характерний для кожного регіону етнічний образ.

II. Перегляньте один із відеороликів за покликанням https://amazing-ukraine.com/osoblyvosti-i-krasa-ukrainskoho-stroiu-riznykh-rehioniv-v-proekti-spadok-video/?fbclid=IwAR3VuHcSoGkCM_yexfazlIkycYZtj9BfrH_Cd4oV5bFwqB2EYrBZ5PW6GI. Поміркуйте, що потрібно робити, аби українці активно пропагували себе й свою культурну спадщину в світі. Напишіть коментар (3-4 речення) на цю тему, уживайте в ньому складні речення різних типів.

Систематичне виконання ситуаційних завдань спонукає учнів мислити, виявляти ініціативу в прийнятті рішень і відповідати за них. Осмислення ситуації сприятиме формуванню в учнів моральних переконань, системи поглядів та позитивно-ціннісного ставлення до вчинків та їх оцінку.

Важливе місце в підручниках відведено вивченню основ риторики. Упровадження мовленнєвих жанрів у шкільну практику є дієвим механізмом перетворення мовних знань і набутих умінь в ефективне володіння ними учнями відповідно до комунікативного наміру й відповідної ситуації спілкування.

Формування пізнавального інтересу в учнів 10, 11 класів засобами підручника української мови дає змогу забезпечити комплекс таких педагогічних умов:

- застосування логіки формування пізнавального інтересу з допомогою системи поступово ускладнених дидактичних завдань, спрямованих на розвиток творчих і креативних умінь учнів;
- робота над збагаченням активного словника, засвоєнням мовленнєвих жанрів, формуванням навичок ефективної комунікації, набуттям досвіду розв'язання життєвих проблем засобами мови;
- реалізація індивідуального підходу до учнів, варіативність вправ і завдань;
- створення й підтримання ситуації успіху в школярів;
- здійснення моніторингу розвитку в них пізнавального інтересу з фіксацією досягнутих результатів у портфоліо.

Отже, пізнавальний інтерес учнів за умови правильної педагогічної організації діяльності учнів і систематичної, цілеспрямованої виховної діяльності може й повинен стати стійкою рисою особистості учня й ефективно впливати на його розвиток.

Література:

1. Голуб Н. Б., Новосьолова В. І. Українська мова. Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Педагогічна думка, 2018. 196 с.
2. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М., Новосьолова В. І. Українська мова (рівень стандарту) підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Педагогічна думка, 2019. 232 с.
3. Леонтьев А. Н. Психологические вопросы сознательности учения Известия АПН РСФСР. 1977. Вып. 7. 373 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : [підручник для студентів вищих навчальних закладів]. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
5. Щукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике. Москва : Педагогика, 1983. 352 с.

Сухацька С. В., вчитель початкових класів

*Чернігівська загальноосвітня школа I-III ступенів № 35
м. Чернігів, Україна*

ДИТИНОЦЕНТРИЧНА КОНЦЕПЦІЯ М. МОНТЕССОРІ В ОСВІТІ СЬОГОДЕННЯ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі історичного переходу людства від індустріальної до інформаційної цивілізації, в умовах глобалізації та інтеграції України в європейській освітній простір, особливої значущості надається реформуванню освітньої галузі. В Україні з часу отримання суверенітету розроблено низку законодавчих положень і нормативів, що регламентують функціонування освітньої галузі на засадах демократичної педагогіки, відповідно до принципів гуманізму, толерантності, дитиноцентризму [1]. Саме навчання в Новій українській школі і ґрунтується на постулатах педагогіки партнерства, позитивної психології та філософії дитиноцентризму, зокрема враховує суб'єктний досвід кожної дитини.

У Концепції «Нова українська школа» визначено нове соціальне замовлення: компетенція освіти шляхом реалізації компетентнісного підходу, формування особистості, патріота, інноватора, здатного конкурувати на ринку праці. Педагогіка партнерства ґрунтується на принципах гуманізму, діалогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Основним в освітньому процесі є орієнтація на потреби учня, дитиноцентризм. У такому контексті актуалізується значущість відродження й адаптування до умов сьогодення нетрадиційних альтернативних форм освіти, зокрема й до педагогічних ідей Марії Монтессорі як цілісної теорії розвитку особистості дитини.